

DEPREMZEDE LİSE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK KAYGISI

FUTURE CONCERNS OF HIGH SCHOOL STUDENTS IN EARTHQUAKE

Alper AKİPEK

Milli Eğitim Müdürlüğü, aakipek@hotmail.com

Ankara / Türkiye

ORCID: 0009-0007-2209-8386

Özet

Bu araştırmanın amacı depremzede lise öğrencilerinin gelecek kaygısının belirlenmesidir. Araştırmanın örneklemini çeşitli deprem bölgelerinden Ankara iline göç eden 16 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim deseni kullanılmıştır. Çalışmada depremzede lise öğrencilerinin gelecek kaygısını belirlemek amacıyla veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmanın veri analizinde betimsel ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarında depremzede öğrencilerin öncelikli gelecek ile ilgili beklentilerinin kendi evlerine dönmek olduğu belirlenmiştir. Lise öğrencileri istedikleri bir şeyi elde etmek için tecrübeli kişilerin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca daha fazla çalışma, araştırma yapma, çaba göstermek gibi konuların önemli olduğunu belirttiler. Lise öğrencileri istediklerini elde edemediklerinde ne yapacaklarıyla ilgili çeşitli görüşler sunmuşlardır. Aralarında pes edip kabullenen katılımcılar sayısı az olup, kendilerine yeni yollar bulan katılımcılar çoğunluktadır. Depremzede lise öğrencileri yaşadıkları felaketten ötürü hem olumlu hem de olumsuz olarak geleceğe hazırlanmaları ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Hissizleşme yaşadıkları, psikolojinin bozulması ve hayatta tek başına hareket etmeyi öğrenme belirtilen olumsuzluklardır. Bunun yanı sıra önlem almayı öğrenmek ve pozitif bakmayı sağlamak gibi çeşitli olumlu olarak düşüncelerini de belirtmişlerdir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu gelecekle ilgili çok ümitli olmadıklarını belirttiler. Çoğunluğu hayata karamsar olarak bakmaktadır. İleriye dönük hayaller kuramama, ailenin yanından ayrılmak istememe veya gelecek on yıl sonrayı önemsememek belirtilen görüşler arasındadır.

Anahtar kelimeler: Deprem, kaygı, lise öğrencisi, gelecek kaygısı

Abstract

The aim of this research is to determine the future anxiety of earthquake survivor high school students. The sample of the study consists of 16 high school students who migrated from various earthquake regions to Ankara. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the research. In the study, a semi-structured interview form was used as a data collection tool in order to determine the future anxiety of earthquake survivor high school students. Descriptive and content analysis were used in the data analysis of the research. As a result of the research, it was determined that the primary expectation of earthquake survivor students about the future is to return to their own homes. High school students stated that experienced people are important in order to achieve something they want.

They also stated that it is important to study more, do research, and make an effort. High school students offered various views on what to do when they could not get what they wanted. The number of participants who gave up and accepted is few among them, and the participants who found new ways are in the majority. Earthquake survivors high school students expressed their opinions about their preparation for the future, both positively and negatively, due to the disaster they experienced. It is stated that they experience numbness, deterioration of psychology and learning to act alone in life. In addition to this, they also stated various positive thoughts such as learning to take precautions and providing a positive outlook. Most of the students stated that they are not very hopeful about the future. Most of them have a pessimistic view of life. Not being able to dream about the future, not wanting to leave the family, or not caring about the next ten years are among the views stated.

Keywords: Earthquake, anxiety, high school student, future anxiety

GİRİŞ

Ülkemiz hem insan kaynaklı afetler açısından hem de doğal afetler açısından fazlasıyla riskli bir bölgedir. Bir yandan ülke topraklarının geniş bir bölümünün deprem bölgesi olması ve özellikle bazı belirli bölgelerinin fazlasıyla yağış alması gibi faktörler doğal afetler açısından risk oluşturmaktadır. Diğer taraftan komşu ülkelerde yaşanan iç karışıklıklar, ülkemizin jeopolitik konumu, plansız hızlı bir şekilde büyüyen sanayi kuruluşları, sık meydana gelen orman yangınları ve gerek yakın ülkelerde bulunan ve gerekse ülkemizde yapılması planlanan nükleer santraller insan kaynaklı afetlerin olma ihtimalini fazlaştırmaktadır. Bununla birlikte dere yataklarına kurulan yerleşim birimleri ve çarpık kentleşme oluşabilecek bir afet nedeniyle meydana gelecek zararın büyüklüğünün artmasına sebep olacaktır (Laçiner ve Yavuz, 2013).

Depremlerin kökeni yerin içerisinde olan yer kabuğu hareketleridir. Aniden oluşlarından ve pek çok kez büyük ölçüde mal ve can kaybına neden oldukları için insanları fazlasıyla korkutan doğal afetlerden birisi olarak bilinmektedir (Özdoğan, 1993). Ortaya çıkan bu depremler canlı – cansız varlıklar üzerinde bazı zararlı etkilere sebep olabilmektedir (Şahin ve Sipahioğlu, 2002). Deprem, doğa olayları içinde en korkutucu olanıdır. Dünyanın oluşumundan beri sismik yönden aktif olan bölgelerde depremlerin ardışıklı olarak oluştuğu ve bunların sonucunda pek çok kişinin ve evlerinin yok olduğu bilinmektedir (Tabban ve Gençoğlu, 1975).

Depremler birden bire ortaya çıkan ve önlenememesi mümkün olmayan doğa olayları olarak tanımlanmaktadır. Bu sebeple pek çok sayıda yaralanma ve ölümlerle birlikte insan ve toplum üzerinde psikolojik ve sosyal yönden büyük olumsuzluklar meydana getirmektedir. Bütün bu sebepler depremlerin doğal afetler arasında ayrı bir önemi ve yeri olmasını gerektirmektedir (Laçiner ve Yavuz, 2013). Bunun yanı sıra can ve mal açısından Türkiye’de en fazla kayba yol açan afet türü depremlerdir. Depremlerde yaşanan can kayıpları, afetler nedeniyle meydana gelen can kayıplarının yüzde 60’ını oluşturmaktadır. Depremler, doğa kaynaklı afetler açısından 9,3 puan ile en yüksek riske sahiptir (AFAD, 2018).

Depremin, bölgede sosyo-ekonomik, mekânsal ve psikolojik boyutlarıyla da insan yaşamını büyük bir oranda kesintiye uğrattığı ağır bir bilanço söz konusudur. Depremden en çok etkilenen bireylerin başında özellikle okul çağındaki çocuklar sonrasında gençler yer almaktadır. Okulunu, evini, arkadaşlarını, kendilerine ait oyun alanlarını aniden kaybeden, bu insanların depremden etkilenme, depremi algılama ve başa çıkma biçimleri, depremle birlikte ertelenen ya da askıya alınan rolleri, depremin yarattığı travmanın oluşturduğu yeni yük ve sorumluluklar gibi deprem-egitim ilişkisi kurulabilecek geniş bir boyut söz konusudur (Tuna, Parin ve Tanhan, 2012). Depremin kişiler üzerindeki etkilerine bakıldığında ise gerek bireylerde oluşturduğu yıkım gerekse birden bire ortaya çıkmasıyla olağan yaşam çizgisine etkisi açısından değerlendirildiğinde insan yaşamında önemli bir travmatik olayı olarak kabul edilmektedir. Depremin sebep olduğu mal ve can kaybı, deprem sonrasında ortaya çıkan olumsuz yaşantılar depremin etkilerinin çok uzun devam ettiğini göstermektedir (Kurt ve Gülbahçe, 2019).

06.02.2023 tarihinde ülkemizde Kahramanmaraş ili Pazarcık merkezli 7.7 büyüklüğünde ve Elbistan Merkezli 7.6 büyüklüğünde iki deprem kısa bir zaman aralığı ile meydana gelmiştir. Depremlerin ardından 7.184 artçı deprem meydana gelmiştir. Bununla birlikte elde edilen son bilgilere göre Kahramanmaraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Osmaniye, Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Kilis, Hatay, Malatya ve Elazığ illerinde toplam 42.310 insan hayatını kaybetmiştir. Deprem bölgesinden 448.018 vatandaşımız tahliye edilmiştir (AFAD, 2023). Yaşanan bu büyük felaket sonrası insanlar sevdiklerinden, evlerinden, yaşadıkları şehirlerden, hayatlarında rutin olan pek çok şeyden mahrum kalmışlardır. Depremden sonra hayatta kalanların bazıları buldukları yerde, pek çoğu ise farklı şehirlerde farklı hayatlar yaşamaktadır.

İnsanların pek çoğu, deprem tecrübesinden önce böyle sarsıcı bir travmayla yüz yüze kalmadıkları için, yaşadıkları dünyayı güvenli bir bölge olarak kabul eder ve çevresindeki insanların aniden ölebileceği düşüncesini akıllarına getirmezler. İnsanlardaki bu inanç ve güven, ömür boyunca yavaş yavaş oluştuğundan, meydana gelen ani değişime aynı hızla uyum gösterebilmek insan psikolojisi için oldukça zordur. Yaşamın paylaşıldığı insanlara ya da olgulara dair geçmişteki anılarla, depremin yarattığı, kayba dayalı yeni gerçeklik, bilinçte birbiriyle çelişen farklı duygu durumları yaratmaktadır (Nakajima, 2012). İnsanların bu yeni hayata uyum sağlamaları ve normal hayatlarına dönmelerinin uzun bir zaman alacağı söylenebilir. Hayatlarında meydana gelen bu ani değişim bireyleri ve düşüncelerini de değiştirecektir. İnsanlar gelecekle ilgili plan ve program yaparken, hayallerini gerçekleştirmek için çaba sarf ederken tüm bunlar sekteye uğramıştır. Bireylerin karşılaştıkları bu olumsuz durum onların gelecekle ilgili kaygı duymalarına ve hayata karşı olumsuz duygular oluşturmalarına sebep olabilmektedir. Özellikle lise öğrencilerinin bir sınava tabi tutulma, meslek seçimine karar verme gibi kritik bir zaman diliminde oldukları söylenebilir.

Lise öğrencilerinin, meslek edinme ve geleceklerini belirleme amacıyla baş etmek zorunda kaldıkları üniversite sınavı bir belirsizlik ve anksiyete dönemidir. Yaşanan kaygının öğrencilerin sahip olduğu potansiyeli hayata geçirmelerini engellemekte olduğu, zaman zaman öğrenim hayatlarını bile yarıda bırakmalarına neden olduğu, bunun sonucunda da öğrencilerin gelecekteki hedeflerini ve mesleki kararlarını olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir. Bununla birlikte uyumsuzluğa neden olarak okul ortamında da kendini gösterebilir (Karakas, 2013). Ülkemizde meydana gelen büyük felaketin meslek seçme ve edinme gibi kritik bir dönemde olan lise öğrencilerini de önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Bu sebeple araştırmada depremde lise öğrencilerinin gelecek kaygısını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki araştırma sorularına yer verilmiştir.

1. Gelecek ile ilgili beklentileriniz nelerdir?
2. İsteddiğiniz bir şeyi elde etmek için neler yaparsınız?
3. İsteddiğiniz bir şeyi elde edemediğinizde neler yaparsınız?
4. Geçmiş deneyimleriniz sizi geleceğe nasıl hazırlamıştır?
5. Gelecekte mutlu olabileceğini düşünüyor musunuz?
6. Gelecek on yıl içinde hayatınızı nasıl hayal ediyorsunuz?

YÖNTEM

Araştırma modeli

Çalışmanın temel amacının bütüncül bir yaklaşımla aydınlatılabilmesi için nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yönteminden olgubilim (Phenomenology) araştırmanın deseni olarak belirlenmiştir. Olgubilim çalışmalarının temel amacı, bir olguyla ilgili kişisel deneyimleri, daha genel bir düzeye çekmektir (Creswell, 2007). Olgubilim çalışmalarında genellikle bir olguya ilişkin bireysel algıların ortaya çıkarılması ve yorumlanması amaçlanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Çalışma grubu

Bu araştırmada seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Seçkisiz örnekleme yöntemlerinden ise basit seçkisiz örnekleme yöntemi kullanılarak çalışma grubu belirlenmiştir. Bu örnekleme yönteminde evrendeki tüm birimler, örneğe seçilmek için eşit ve bağımsız bir şansa sahiptir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2009). Araştırmaya katılan katılımcıların demografik özelliklerine Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubunun Özellikleri

Değişkenler		f	%
Cinsiyet	Kadın	7	39
	Erkek	9	61
Sınıf	9. sınıf	3	19
	10. sınıf	4	25
	11. sınıf	4	25
	12. sınıf	5	31
Kaldığı yer	Kira	4	25
	Akraba	12	75
İl	Adıyaman	3	19
	Hatay	3	19
	Kahramanmaraş	5	31
	Malatya	5	31

Verilerin toplanması ve Veri toplama aracı

Araştırmada depremzede lise öğrencilerinin gelecek kaygısını belirlemek için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Belirlenmiş özel bir konuda derinlemesine soru sorma, cevap eksik ya da açık değilse tekrar sorarak durumu daha açıklayıcı hale getirip cevapları tamamlama fırsatı vermesi açısından, görüşme yöntemi avantajlı bir yöntemdir (Çepni, 2009). Hazırlanan görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde katılımcıların demografik özelliklerini içeren dört soru yer almaktadır. İkinci bölümde araştırma konusu ile ilgili altı soruya yer verilmiştir. Araştırmacılar tarafından hazırlanan görüşme formu alan uzmanı iki akademisyen tarafından incelenmiştir. Alan uzmanı akademisyenlerin yönlendirmeleri doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilip katılımcılara uygulanmıştır. Bilimsel araştırma yapma etiğine uygun olarak katılımcıların isimleri gizli tutularak, katılımcı öğrenciler K1, K2, K3, K4 ve K5 kodlarıyla isimlendirilmiştir. Katılımcılara araştırmayla ilgili kısa bir bilgi verildikten sonra soruların anlaşılır olması sağlanmıştır. Katılımcılardan toplanan veriler temel veri kaynağı olarak kullanılmıştır.

Verilerin analizi

Araştırmada katılımcıların görüşleri doğrultusunda toplanan verilerin analizinde betimsel ve içerik analizi kullanılmıştır. Araştırmanın bilimsel olabilmesi belirli bir düzeyde geçerli ve güvenilir olmasına bağlıdır. Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirliği sağlayabilmek için belirli şartların yerine getirilmesi gerekmektedir. Araştırmanın tutarlılığı (iç güvenilirlik), teyit edilebilirliği (dış güvenilirlik), inandırıcılığı (iç geçerlilik) ve aktarılabilirliğinin (dış geçerliliğinin) olması sağlanmalıdır (Creswell, 2013; Yıldırım & Şimşek, 2008). Araştırmanın geçerliği için uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca toplanan veriler elektronik ortama aktarılarak katılımcı teyidi sağlanmış, ayrıntılı betimleme stratejisi ve uzun süreli etkileşim stratejileri kullanılmıştır (Denzin & Lincoln, 2018; Merriam & Tisdell, 2016; Yıldırım & Şimşek, 2008; Patton, 2014). Araştırmanın güvenilirliği için araştırma süreci şeffaf bir şekilde rapor edilmiş ve ham veriler korunmaktadır (Connelly, 2016; Baltacı, 2018).

Araştırmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için araştırma dışı bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Alan dışı uzmanda verilen hiçbir cevap dışarıda kalmayacak şekilde belirlenen temalara yerleştirilmesi istenmiştir. Bu şekilde katılımcı görüşlerinden elde edilen görüşlerin yerleştirildiği tema ile uyumu dikkate alınmıştır. Bu aşamanın sonunda uzmanın alan dışı uzman ve araştırmacının yapmış olduğu tema eşleştirmeleri karşılaştırılmıştır. Yapılan bu karşılaştırmanın sonucunda görüş birliği ve görüş ayrılığı sayıları belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliğini sağlayabilmek için Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Uzman ve araştırmacı arasındaki uyumun % 70 ve üzeri olması durumunda araştırmanın güvenilir olduğu kabul edilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

BULGULAR

Bu bölüm araştırma sorularının doğrultusunda altı başlık halinde sunulmuştur. Araştırmanın bu bölümünde araştırma sorularının sonuçlarına ait bulgulara ve bulgulara ait yorumlara yer verilmiştir.

Araştırmada katılımcılara “Gelecek ile ilgili beklentileriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcı görüşlerine aşağıda Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Gelecekle ilgili beklentiler

Tema	Kod
Gelecekle ilgili beklentiler	İyi bir meslek sahibi olmak
	Özgürlüğün olduğu yaşam
	Doğaya dönük bir yaşam
	Temel ihtiyaçlarımı karşılayabilmek
	Enkaz altında ölmek
	Depremden sonra bir hayalin olmaması
	Arama kurtarma ekibinde yer almak
Eskiye dönmek	

Öncelikle belirtmek gerekir ki araştırmaya katılan tüm katılımcılar bu soruya evlerine, kendi şehirlerine dönmek istediklerini belirttiler. Bunun yanı sıra katılımcılar iyi bir meslek sahibi olmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Özgürlüğün olduğu bir yaşam, doğaya dönük bir yaşam, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek gibi görüşlerde bulunmaktadır. Bazı öğrenciler ise depremden önceki hayatlarının tek beklentileri olduğunu belirttiler. Katılımcı görüşlerinden bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“İyi bir meslek sahibi olmak istiyorum. Sağlık alanında ilerlemek istiyorum.” K2

“Depremden sonra bir hayalim kalmadı.” K3

“Tamamen her şeyi unutup eskiye dönmek istiyorum. Hiçbir şey yaşanmamış gibi, ait olduğum yerde olmak istiyorum.” K15

“Basit özgürlüklerin olduğu bir yaşam düzeninin oluşturulmasını istiyorum. Çok bir beklentim kalmadı hayattan.” K12

“Yaşanan olumsuz olaylar karşısında beklentilerimiz olumsuz yönde etkileniyor. Yaşanan depremden sonra beklentim enkaz altında ölmek. Başka bir beklentim yok.” K13

“Maddi anlamda temel ihtiyaçlarımı karşılayabilmek artık bir beklenti durumuna geldi.” K8

“Yaşanan olaylardan sonra arama kurtarma ekibinde yer almak istiyorum. Hayat kurtarmanın ve hayatta kalmanın önemi çok büyümüş.” K6

Araştırmada katılımcılara “İsteddiğiniz bir şeyi elde etmek için neler yaparsınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcı görüşlerine aşağıda Tablo 3’de yer verilmiştir.

Tablo 3. İstekler için yapılanlar

Tema	Kod
İstekler için yapılanlar	Tecrübeli kişilere danışmak
	Daha fazla çalışmak
	Araştırma yapmak
	Çaba göstermek
	Plan- program yapmak
	Tüm imkânları kullanmak

Araştırmada katılımcılar istedikleri bir şeyi elde etmek için tecrübeli kişilerin önemli olduğunu belirttiler. Ayrıca daha fazla çalışma, araştırma yapma, çaba göstermek gibi konuların önemli olduğunu belirttiler. Katılımcılara ait alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Hayalim hedefim neyse ne yöndeysen o konuyla ilgili mutlaka daha bilgili, daha tecrübeli kişilerden yardım alırım. Ona göre kendime yön veririm.” K1

“Yapacağım ne varsa üstüne koyup daha fazla çalışırım. Dersle ilgili bir şey mi elde etmek istiyorum. Daha fazla ders çalışırım.” K5

“İstedğim konuyla ilgili çok fazla araştırma yaparım. Tüm detaylarını öğrenirim. Olmayacağını bilsem bile olmasını için çaba sarf ederim. Kim bilir bu sefer şans bizden yana olur.” K7

“İstedğim şeyi elde etmek için ortam hazırlarım. Planlı programlı hareket ederim. Olacak ve olmayacak karşıma çıkabilecek her şeyi bir sıraya koyarım. Buna göre yola çıkarırım.” K11

“İstedğim şeyi elde edebilmek için elimdeki tüm imkânları kullanırım. Bu imkânlarla bu doğrultuda hedefime daha hızlı ulaşmış olurum.” K9

Araştırmada katılımcılara “İsteddiğiniz bir şeyi elde edemediğinizde neler yaparsınız?” sorusu sorulmuştur. Katılımcı görüşlerine aşağıda Tablo 4’de yer verilmiştir.

Tablo 4. İstekler elde edilemeyince yapılanlar

Tema	Kod
İstekler elde edilemeyince yapılanlar	Kabullenmek
	Yeni alternatifler düşünmek
	Yakın alternatifler düşünmek
	Yeni hedefler ortaya koymak
	Aynı hedef için yeniden planlama yapmak
	Hedef için gelişim sağlamak

Yapılan araştırmada katılımcılar istediklerini elde edemediklerinde çeşitli görüşler sunmuşlardır. Aralarında pes edip kabullenen katılımcılar sayısı az olup, kendilerine yeni yollar bulan katılımcılar çoğunluktadır. Katılımcı görüşlerine ait alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Olmuyorsa olmuyordur. Çok da zorlamanın anlamı yok. Olmayacağını kabullenip otururum.” K8

“İstedğim şeye hedefime yakın alternatifler bulup onları değerlendirmeyi tercih ederim. Biri olmuyorsa diğeri elbette olacaktır.” K10

“Hedefimi değiştirip kendime yeni hedefler belirlerim. Bu sefer o doğrultuda hareket ederim. Plan program yaparım. Ona göre hedefime ulaşırım.” K6

“Yeni bir program hazırlayarak yeni bir planlama döngüsü hazırlarım. Başıma gelebilecek her ihtimali sıraya koyarak yoluma başlarım. Daha önce olmamasının tecrübesinden faydalanarak farklı yollar bulabilirim.” K2

“Bir eve kapıdan giremezsem pencereden denerim. Pencereden denerim olmazsa bacadan girerim. O da olmazsa yeni ev bulurum, asla vazgeçmem.” K14

Araştırmada katılımcılara “Geçmiş deneyimleriniz sizi geleceğe nasıl hazırlamıştır?” sorusu sorulmuştur. Katılımcı görüşlerine aşağıda Tablo 5’de yer verilmiştir.

Tablo 5. Geçmiş deneyimlerin geleceğe hazırlaması

Tema	Kod
Geçmiş deneyimlerin geleceğe hazırlaması	Hissizleşme yaşanması
	Önlem almayı öğretmesi
	Pozitif bakmayı sağlaması
	Psikolojinin tamamen bozulması
	Vazgeçmemeyi öğrenme
	Yetinmenin öğrenilmesi
	Hayatta tek başıma hareket etmeyi

Araştırmada katılımcılar yaşadıkları felaketten ötürü hem olumlu hem de olumsuz olarak geleceğe hazırlanmaları ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Hissizleşme yaşadıkları, psikolojinin bozulması ve hayatta tek başına hareket etmeyi öğrenme belirtilen olumsuzluklardır. Bunun yanı sıra önlem almayı öğrenmek ve pozitif bakmayı sağlamak gibi çeşitli olumlu olarak düşüncelerini de belirtmişlerdir. Katılımcı görüşlerinden bazı alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Yaşadığımız depremden dolayı hissizleştiğimi düşünüyorum. Duygularımla değil de mantıkla bir takım şeyleri yapmayı öğretti.” K1

“Yaşanılan olay önlem almamız gerektiğini öğretti. Her şeye hazırlıklı olmak gerektiğini öğrenmiş olduk.” K12

“Hayata artık daha pozitif bakıyorum. Çok fazla yakınımı kaybettim. Bunlar üzücü ama ben hayattayım, en azından nefes alıyorum. Bu benim için artık çok değerli.” K6

“Yani psikolojimiz bittiği için, neye nasıl bakacağımı bilmiyorum. Yaşadığım durumu atlatamıyorum ve artık gelecekte bir beklentim yok.” K14

“Ben hiçbir şeyden vazgeçmemeyi öğrendim. Hiçbir şeyi yarıda bırakmamayı, pes etmemeyi öğrendim. Hayatta o kadar gereksiz şeyleri kafama takıp yapacağım işi önemsemiyordum.” K15

“Şu hayatta en ufak şeyle yetinmeyi öğrendim. Bugün her şeyim varken

“Ben bu hayatta kimsenin bana faydası olmadığını öğretti. Hayatta tek başıma hareket etmeyi öğrendim. Kimsenin kimseye faydası yok.” K9

Araştırmada katılımcılara “Gelecekte mutlu olabileceğini düşünüyor musunuz veya nasıl mutlu olacağınızı düşünüyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcı görüşlerine aşağıda Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 6. Gelecekte mutlu olabilme

Tema	Kod
Gelecekte mutlu olabilme	Düzenli hayat
	Aile ile birlikte bir yaşam
	Yeni tecrübeler
	Rahat bir uyku
	Kendi şehirlerinde bir yaşam

Katılımcıların büyük çoğunluğu gelecekle ilgili çok ümitli olmadıklarını belirttiler. Çoğunluğu hayata karamsar olarak bakmaktadır. Katılımcılara it görüşlerden alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“Yaşanılan depremden sonra gelecekle ilgili çok fazla hayal kuramaz oldum. Mutluluk bize uzak gibi duruyor. Bizim bir gece de hayallerimiz yok oldu. Ailemle birlikte bir yaşamım olsun. Onlar başımdan eksik olması yeter.” K16

“Yaşadığım her anın kıymetini bilip hayata dair yeni tecrübeler kazanmak istiyorum. Yaşam çok kısa ve biz bunun farkında değildik.” K8

“Artık orda burada yaşamaktan gelecekte beni mutlu edecek tek şeyin düzenli bir hayat olduğunu düşünüyorum. Evimden ve sevdiklerimden ayıryım. Onların olduğu düzenli bir hayat istiyorum. K4

“Gelecekte hiçbir beklentim yok. Sadece rahat bir uyku çekmek istiyorum. Huzurlu, korkusuz, yarın evimde olacağımı düşünerek.” K13

“Ben memleketimi o kadar özledim ki oraya gidersem ancak mutlu olabilirim. Ama bu mutluluk çok yakın değil. Gittiğimde bıraktığım gibi de bulamayacağım.” K7

Araştırmada katılımcılara “Gelecek on yıl içinde hayatınızı nasıl hayal ediyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Katılımcı görüşlerine aşağıda Tablo 6’da yer verilmiştir.

Tablo 7. Gelecek 10 yıl sonrası

Tema	Kod
Gelecek 10 yıl sonrası	Mesleğinde olma
	İleriye dönük hayaller kuramama
	Ailenin yanından ayrılmama
	Önemsememek
	Çocuk yetiştirmek

Araştırmada katılımcıların genel olarak beklentilerinde değişiklik olduğu belirlenmiştir. Katılımcılara ait birebir alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

“İstedğim meslek sahibi olmak istiyorum. 10 yıl için tek beklentim, talebim, hayalim bu. Artık başka bir şey isteyemiyorum.” K6

“Yaşadıklarımızdan sonra ileriye dönük hiçbir şekilde hayal kuramıyorum. Çünkü binlerce insan bir gece yılların hayalleriyle can verdi. Depremden önce hayaller kurup hayaller kurardım anladım ki bunlar elimizde değilmiş.” K14

“Ben hiçbir şey şekilde ailemin yanından ayrılmak istemiyorum. Ailenin kıymetini bu süreçte o kadar çok anladım ki başka bir isteğim yok.” K10

“Açıkçası gelecek 10 yıl içinde nerede olurum benim için bir önemi yok. Artık bugünümü doğru düzgün yaşamak istiyorum. Her anında mutlu olmak istiyorum.” K5

“Ben geleceğe umutla bakan bir çocuk sahibi olarak 10 yıl sonra kendimi görmek istiyorum. Yeni ve büyük bir dünya için güzel eylemlerde bulunmasını ümit ettiğim bir birey yetiştirmek benim hayalim.” K16

TARTIŞMA ve SONUÇ

Ülkemizde meydana gelen büyük felaketin meslek seçme ve edinme gibi kritik bir dönemde olan lise öğrencilerini de önemli ölçüde etkilediği düşünüldüğü için depremde lise öğrencilerinin gelecek kaygısını belirlemek amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Öncelikle depremden hemen sonraki bu süreçte öğrencilerden veri toplamanın kolay olmadığı söylenebilir. Araştırma verileri toplanırken uzun süre aralar verilmiştir. Öğrencilerin ağlama krizleri, umutsuzlukları ve mutsuzlukları veri toplama sürecini ciddi oranda etkilemiştir. Günaydın, Karaoğlu ve Günaydın (2019) tarafından yapılan araştırmada da depremi takiben yetersiz kalma durumu, karanlık ve mutsuzluk durumundan bahsedilmiştir. Yapılan araştırmada öğrencilerin gelecekle ilgili beklentilerinin neler olduğu sorulmuştur. Öncelikle belirtmek gerekir ki araştırmaya katılan tüm katılımcılar bu soruya evlerine, kendi şehirlerine dönmek istediklerini belirttiler.

Bunun yanı sıra katılımcılar iyi bir meslek sahibi olmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Özgürlüğün olduğu bir yaşam, doğaya dönük bir yaşam, temel ihtiyaçlarını karşılayabilmek gibi görüşlerde bulunmaktadır. Bazı öğrenciler ise depremden önceki hayatlarının tek beklentileri olduğunu belirttiler. Artar (2003) tarafından yapılan araştırmada ise deprem yaşamış gençlerin % 51 başka bir şehre gitmek, % 47'si ise başka bir ülkeye gitmek istediklerini belirtmişlerdir. Yapılan araştırmada kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha çok etkilendiği belirlenmiştir. Bunun sebebinin de kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre duygusal olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Araştırmalarda yapılan çalışma sonucunu desteklemektedir (Sabuncuoğlu, Çevikaslan ve Berkem, 2003; Parker ve Hadzi-Pavlovic, 2001). Aygün (2014), tarafından yapılan araştırmada kızların umutsuzluk düzeyleri erkeklere göre daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Araştırmada katılımcılara istedikleri bir şeyi elde etmek için ne yapacakları sorulmuştur. Katılımcılar istedikleri bir şeyi elde etmek için tecrübeli kişilerin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca daha fazla çalışma, araştırma yapma, çaba göstermek gibi konuların önemli olduğunu belirttiler. Bunun yanı sıra plan- program yapmak ve eldeki tüm imkânları kullanmak da belirtilen görüşler arasındadır. Araştırmada katılımcılara istedikleri bir şeyi elde edemediklerinde ne yapacakları sorulmuştur. Katılımcılar istediklerini elde edemediklerinde ne yapacaklarıyla ilgili çeşitli görüşler sunmuşlardır. Aralarında pes edip kabullenen katılımcılar sayısı az olup, kendilerine yeni yollar bulan katılımcılar çoğunluktadır. Eğitim, iş, ekonomik imkânların sınırlı oluşu gelecek planları yapmada ve her yaşta gelecekle ilgili kaygı oluşturmaktadır (Tuncer, 2011).

Araştırmada katılımcılara geçmiş deneyimlerin onları nasıl geleceğe hazırladığı sorulmuştur. Katılımcılar yaşadıkları felaketten ötürü hem olumlu hem de olumsuz olarak geleceğe hazırlanmaları ile ilgili görüşlerini belirtmişlerdir. Hissizleşme yaşadıkları, psikolojinin bozulması ve hayatta tek başına hareket etmeyi öğrenme belirtilen olumsuzluklardır. Bunun yanı sıra önlem almayı öğrenmek ve pozitif bakmayı sağlamak gibi çeşitli olumlu olarak düşüncelerini de belirtmişlerdir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu gelecekle ilgili çok ümitli olmadıklarını belirttiler. Çoğunluğu hayata karamsar olarak bakmaktadır. Bunun yanı sıra düzenli bir hayat, aile ile birlikte bir yaşam, yeni tecrübeler yaşamak, rahat bir uyku ve kendi şehirlerinde bir yaşamın kendilerini mutlu edeceğini belirtmişlerdir. Sarman (2012) tarafından yapılan araştırmada ilköğretim çağı çocuklardan deprem sonrası kâbus, kötü rüya, uykusuzluk gibi sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Araştırmada katılımcılar yaşadıkları şehirde mutlu olacaklarını belirtmişlerdir. Deprem sonrası yaşadıkları yeri bırakmak, terk etmek zorunda kalan çocukların yeni hayata uyum sağlamalarında sorun yaşayabileceği belirlenmiştir (Kaştan, 2015). Araştırmada katılımcılara genel olarak gelecekle ilgili umutsuzluklarını belirtmişlerdir. Artar (2003) tarafından yapılan araştırmada bu sonuçların tam aksine depremi yaşayan gençler gelecekle ilgili daha ümitlidir. Ancak istediklerinin gerçekleşme ihtimali ile ilgili ümitsizlikleri bulunmaktadır.

Araştırmada katılımcılara gelecek on yıl içinde kendilerini nerde gördükleri sorulmuştur. Katılımcıların genel olarak beklentilerinde değişiklik olduğu belirlenmiştir. İleriye dönük hayaller kuramama, ailenin yanından ayrılmak istememe veya gelecek on yıl sonrası önemsememek belirtilen görüşler arasındadır. Yapılan araştırmada deprem sonrası bireylerin gelecek kaygısının daha da fazla arttığı söylenebilir. Öğrencilerin başka şehirde olması ve belirsizlik yaşamaları bu kaygının artmasının nedeni olarak düşünülebilir. Beklentinin performansı etkileyen bir etken olması sebebiyle öğrencilerin gelecekte beklenen olumlu şekilde olması onların sergiledikleri performanslarını da etkileyecektir (Tuncer, 2011). Kıratlı (2001) tarafından yapılan araştırmada depremi yaşayan gençlerin kaygılarının arttığı belirlenmiştir. Tuncer (2011) gelecek ile ilgili planlamayı yapamayan isteklerini karşılayamayan kişilerin yoğun bir ümitsizlik duygusuyla ve baş başa kalmasının muhtemel olacağını belirtmiştir.

Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde depremi yaşamış, farklı bir şehre taşınmak zorunda kalmış ve eğitimlerine farklı bir ortamda devam eden lise öğrencilerinin gelecekle ilgili beklenti ve kaygılarında değişiklik olduğu belirlenmiştir.

Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu (% 75'i) akrabalarının yanında kalmaktadır. Yakınlarını, evlerini kaybetmiş ve yaşadıkları yerleri değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu sebeple öğrencilerin gelecekle ilgili beklentilerinin kendi buldukları ortama dönmek, ailelerinin yanında olmak olduğu belirlenmiştir. Bu süreçte öğrencilerin meslekle ilgili kaygılarının daha geri planda olduğu tespit edilmiştir.

KAYNAKÇA

- AFAD (2018). *Türkiye’de afet yönetimi ve doğa kaynaklı afet istatistikleri*. Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Ankara.
- AFAD (2023). *Basın bülteni*, Kahramanmaraş’ta meydana gelen depremler hk. – 34. <https://www.afad.gov.tr/kahramanmarasta-meydana-gelen-depremler-hk-34>
- Artar, M. (2003). Depremi yaşayan ergenlerin gelecek beklentilerinin içeriği. *Kriz Dergisi*, 11(3), 21-27.
- Aygün, M. (2014). *Öğrencilerin yaşam amaçlarıyla gelecek kaygısı arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231– 274.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün, Ö.E., Karadeniz Ş. ve Demirel, F. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi, Ankara.
- Connelly, L. M. (2016). Trustworthiness in qualitative research. *Medsurg Nursing*, 25(6), 435-437.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design choosing among five approaches*. Sage Publications.
- Creswell, J. W. (2013). *Research Design* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap
- Çepni, S. (2009). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. 4. Baskı. Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2018). *The Sage handbook of qualitative research* (5th ed.). Sage publications.
- Günaydın, G., Karaoğlu, N. D. E., & Günaydın, M. (2019). Afet Kavramı Konusunda Görüşlerin Resim Çizme Yoluyla İncelenmesi. *Hastane Öncesi Dergisi*, 4(2), 67-77
- Karakaş, A. C. (2013). Paylaşma tutumlarının sınav kaygısı-gelecek kaygısı ile ilişkisi (Sakarya ili örneği). *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 135-157.
- Kaştan, Y. (2015). Türkiye’de göç yaşamış çocukların eğitim sürecinde karşılaşılan problemler. *Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4).
- Kıratlı, D. (2001). *Depremzede olan ve olmayan gençlerin kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Ev Ekonomisi Anabilim Dalı, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara Üniversitesi.
- Kurt, E. & Gülbahçe, A. (2019). Van depremini yaşayan öğrencilerin travma sonrası stres bozukluğu düzeylerinin incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (3) , 957-972
- Laçiner, V. & Yavuz, Ö. (2013). Van depremi örneğinde afetler sonrası yapılan yardımlar ve hukuki çerçevesi. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 114-135.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Designing your study and selecting a sample. Qualitative research: A guide to design and implementation*. San Francisco: John Wiley & Sons, Inc.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis* (2nd edition). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nakajima, Ş. (2012). Deprem ve sonrası psikolojisi. *Okmeydanı Tıp Dergisi*, 28(2), 150-155.

Özdoğan, S. (1993). Türkiye'nin deprem bölgeleri. *Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 2, 53-68.

Parker, G., & Hadzi-Pavlovic, D. (2001). Is any female preponderance in depression secondary to a primary female preponderance in anxiety disorders?. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 103(4), 252-256.

Patton, M.Q. (2014). *Nitel çalışma ve değerlendirme yöntemleri* (3. Baskıdan çeviri). Ankara: Pegem Yayıncılık.

Sabuncuoğlu, O., Çevikaslan, A., & Berkem, M. (2003). Marmara depreminden etkilenen iki ayrı bölgede ergenlerde depresyon, kaygı ve davranış. *Klinik Psikiyatri*, 6, 189-197.

Salman, A. (2012). *Elazığ ili Karakoçan ilçesinde yaşanan yıkıcı deprem sonrasında, depremi yaşayan ilköğretim çağı çocuklarda kaygı düzeyi, depresyon belirtileri ve etkileyen faktörler*. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Şahin, C. & Sipahioğlu Ş. (2002). *Doğal afetler ve Türkiye*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Tabban, A. & Gençoğlu, S. (1975). *Deprem ve parametreleri*. İmar ve İskân Bakanlığı Deprem Araştırma, Ankara.

Tuna, A. K., Parin, S. & Tanhan, F. (2012). *Van Depremi Sosyo-Ekonomik ve Psikolojik Durum Tespiti Raporu*. (Rapor No: Çocuk Araştırma Merkezi/15Nisan2012).

Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 6(2), 933-946.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.